

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ВІННИЦЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА

Кафедра теорії та методики музичного виховання

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора з навчальної роботи

Когутюк О. В.
« 05 » вересня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕМІСІЯ ТА ГІГІЄНА ГОЛОСУ

підготовки бакалавра
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальність 014 Середня освіта
спеціалізації Музичне мистецтво

2023-2024 навчальний рік

Робоча програма «ЕМІСІЯ ТА ГІГІЄНА ГОЛОСУ» для студентів за спеціальністю 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)»
Мова навчання – українська.

Розробник: Іскра С.І., кандидат мистецтвознавства, завідувач кафедри теорії та методики музичного виховання

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри теорії та методики музичного виховання

Протокол № 1 від « 30 » серпня 2023 року

Завідувач кафедри теорії та методики музичного виховання

С. Іскра Іскра С.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова
Модулів – 1	Спеціальність: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)	Рік підготовки
Змістових модулів – 2		2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання не передбачено		
Загальна кількість годин – 60		Семестр IV
		Аудиторні заняття 32 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи – 2	Ступінь вищої освіти бакалавр	Лекції 16 год.
		Практичні заняття 16 год.
		Семінарські заняття 0 год.
		Лабораторні заняття 0 год.
		Індивідуальні заняття 0 год.
		Самостійна робота 28 год.
		Вид контролю: Залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%): для денної форми навчання – 53 / 47(%).

Передумови для вивчення дисципліни: дисципліни музично-теоретичного та вокально-хорового циклів, методики музичного виховання.

2. Мета та завдання, компетентності та програмні результати

2.1. Емісія голосу – процес утворення голосу під час співу або декламації, що включає в себе дихання, артикуляцію, перехід з одного регістру на інший, зміни динаміки і тембру. Удосконалення функцій органів, що беруть участь у голосоутворенні, можна досягти при методичному навчанні співу шляхом постановки голосу. Щоб бути хорошим співаком, недостатньо просто вміти гарно співати, потрібно вміти долати страх сцени, передавати емоції.

Мета дисципліни «Емісія та гігієна голосу»: виховання у майбутніх фахівців єдності вокально-технічного, художньо-виконавського та педагогічного компонентів під час його професійного становлення.

2.2. Завданнями вивчення дисципліни «Емісія та гігієна голосу» є:

- засвоєння студентами теоретичних знань та практичних навичок з постановки голосу;
- формування спеціальних умінь: володіння голосу, розвиток музичного і вокального слуху,
- позбавлення недоліків голосового та мовно-рухового апарату;
- опанування основами знань зі звуковою культурою, мови, фонетики, орфоєпії, артикуляції, дикції; оволодіння уміннями: співацької постави, дихання, звукоутворення, інтонації тощо, для забезпечення педагогічної діяльності;
- знайомство з нормами використання, гігієни та охорони у вокальному виконавстві; з деякими завданнями вокального виховання та охорони дитячого голосу;
- стимулювання до самовиховання і самоосвіти, творчості, самостійності студента у розвитку його професійно-педагогічної спрямованості.

2.3. Програмні компетентності дисципліни «Емісія та гігієна голосу»

2.3.1. Загальні компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук

предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів).

ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку.

2.3.2. Фахові компетентності:

ФК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

ФК5. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати їхнього навчання.

ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу.

2.3.3. Предметні компетентності:

ПК 1. Здатність до інтеграції знань з педагогіки, психології, музичного мистецтва, синтезу мистецтв, інших навчальних предметів та їх застосування в освітньому процесі;

ПК 2. Здатність вільно використовувати музично-педагогічний та художній тезаурус на основі системного знання історико-теоретичних основ з педагогіки, психології, педагогіки мистецтва, інформаційних технологій, сучасного мистецтвознавства, технології виховної, організаційної, художньо-творчої роботи в закладах загальної середньої, позашкільної та спеціалізованої освіти.

ПК 3. Здатність до використання національних та світових освітніх парадигм творчого розвитку особистості засобами мистецтва, культуровідповідних концепцій, принципів, технологій, методів, форм проведення уроків музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», керівництва музично-естетичним розвитком та дозвіллям школярів на засадах діалогової взаємодії; володіння сучасними діагностичними методиками оцінювання динаміки навчальної успішності учня та програмним інструментарієм дистанційної музичної освіти.

ПК 4. Здатність до творчого проектування, змістовного наповнення та оформлення позакласних та позашкільних музично-виховних та мистецьких заходів (лекції-концерти, концерти, музично-літературні вітальні, мистецькі конкурси, музичні квести, інші форми учнівської музичної та мистецької творчості).

ПК 8. Здатність впроваджувати здоров'язбережувальні технології розвитку особистості засобами мистецтва та працювати з учнями з особливими освітніми потребами.

Програмні результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати та вміти*:

ПРН 1. Розуміє, пояснює і транслює духовні, національні, етико-естетичні, мистецькі цінності в навчально-виховну діяльність вчителя музичного мистецтва та музичного керівника.

ПРН 2. Пояснює та оперує базовими категоріями вітчизняної та світової музичної педагогіки, музичної психології, сучасної педагогіки мистецтва, музикології, мистецтвознавства, технологій музично-педагогічної та мистецько-інформаційної діяльності.

ПРН 3. Володіє і використовує тезаурус музичного мистецтва та мистецтва, аналізує та систематизує зміст програмно-методичного інструментарію музично-педагогічної та мистецької діяльності.

ПРН 10. Здійснює добір і застосовує сучасні діагностичні методики оцінювання динаміки розвитку дітей дошкільного віку, навчальної успішності учня, проводить теоретичне та експериментальне дослідження в галузі музичного мистецтва.

ПРН 16. Здійснює добір і застосовує здоров'язбережувальні технології розвитку особистості засобами мистецтва та вміє використовувати життєтворчий потенціал мистецтва, у тому числі й в роботі з дітьми раннього та дошкільного віку, учнями з особливими освітніми потребами.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Змістовий модуль 1. Будова та постановка голосового апарату.

Тема 1. Голосотвірна система людини у співацькій діяльності.

Будова дихального і голосового апаратів людського організму та їх основні функції у процесі звукоутворення. Класифікація голосів згідно їх діапазонів. Резонатори та регістри голосу і їх роль у розвитку співацьких якостей. Охорона і гігієна голосу та режим співака. Значення різновидів атаки звука у формуванні культури звукоутворення.

Тема 2. Вікові етапи розвитку голосу та вокальна робота з дітьми. «Гудки» як педагогічна проблема. Особливості мутаційного періоду формування голосотвірної системи підлітків та вокальна робота з ними.

Фізіологічні особливості голосового апарата дитини, які вона отримує від народження. Етапи формування голосотвірної системи в процесі повноцінного розвитку дитячого організму. Фізіолого-психологічна проблема дітей-«гудків» та вокальна робота з ними. Фізіологічний аспект мутаційного періоду у підлітків. Форми і стадії мутаційних змін голосу у підлітків. Завдання педагога в період мутаційних змін підлітків. Охорона дитячого голосу.

Тема 3. Дихання у співацькій діяльності. Парадоксальне дихання оперних співаків.

Функції дихання у роботі голосового апарата. Фізіологічне дихання і його роль у співі. Вокальне дихання і його технічні можливості у співі. Парадоксальне дихання оперних співаків.

Тема 4. Акустика голосу. Явище імпедансу та форманти голосу.

Музичний звук (висота, сила, тембр) і явище резонансу в співі. Форманти голосу. Акустична характеристика вібрато. Явище імпедансу в голосоведенні і висока позиція звуку. Випромінювання звуку при фонації.

Тема 5. Музично-вокальний слух і асоціативна природа відчуттів у співі (вібро-, баро-, пропріо- рецепції). Слуховий і внутрішній контроль та типи звучання співацького голосу.

Музично-вокальний слух в процесі голосоведення і його особливості. Відчуття у співі і критерії ефективності звучання голосу співака. Поняття вібро-, баро-, пропріо-, рецепцій у співі. Слуховий і внутрішній контроль фонаційного процесу. Типи звучання співацького голосу.

Розділ 2. Змістовий модуль 2. Методика постановки голосу, гігієна та охорона голосу вокаліста.

Тема 6. Вокальна орфоепія. Недоліки голосоведення та вади мовлення.

Особливості вокальної орфоепії у співацькій діяльності. Недоліки голосоведення у вокальній практиці. Вади мовлення у співі та методи їх усунення.

Тема 7. Значення кантилени в співі. Технічні прийоми звукоутворення.

Суть кантилени у співі як акустичного явища. Технічні прийоми звукоутворення.

Тема 8. Методи навчання співу. П'ять груп вокальних методів (за Р.Юссоном). Практичні засади голосотворення та вокальні вправи як педагогічна проблема.

Загально-педагогічні методи навчання. Специфічні методи вокального навчання. П'ять груп вокальних методів (за класифікацією Р.Юссона). Сучасне трактування постановки голосу співака. Специфіка вокальних вправ у навчальному процесі.

Тема 9. Профілактично-оздоровча практика роботи з голосом. Професійні захворювання голосу.

Вплив вокальної музики на здоров'я людини. Оздоровча практика роботи з голосом за системою дихання. Практичні засоби оздоровлення за системами К.Динейки та К.Бутейка. Теоретичний аспект йогівської системи «Пранаяма» у практиці виховання голосу. Причини появи голосових недуг. Хвороби голосу. Розлади голосу. Захворювання рото носоглотки.

Тема 10. Гігієна співака. Профілактика професійних захворювань голосу.

Гігієнічні вимоги до навчання співу. Нервово-психічна гігієна вокаліста. Правила особистої гігієни співака. Охорона периферійних органів. Загартування та зміцнення організму. Шкідливість форсування для голосу. Методика усунення недоліків і вад голосового апарата. Поради народної медицини (рецепти від головного болю, при втраті голосу, відновлення голосу).

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		лекц.з.	практ.з.	с. р.
1	2	3	4	5
МОДУЛЬ 1				
Розділ 1.				
Змістовий модуль 1.				
Будова та постановка голосового апарату				
Тема 1. Голосотвірна система людини у співацькій діяльності.	4	2		2
Тема 2. Вікові етапи розвитку голосу та вокальна робота з дітьми. «Гудки» як педагогічна проблема. Особливості мутаційного періоду формування голосотвірної системи підлітків та вокальна робота з ними.	7	4		3
Тема 3. Дихання у співацькій діяльності. Парадоксальне дихання оперних співаків.	4		2	2
Тема 4. Акустика голосу. Явище імпедансу та форманти голосу.	4	2		2
Тема 5. Музично-вокальний слух і асоціативна природа відчуттів у співі (вібро-, баро-, пропріо- рецепції). Слуховий і внутрішній контроль та типи звучання співацького голосу.	8	2	2	4
Разом за змістовим модулем 1	27	10	4	13
Розділ 2.				
Змістовий модуль 2.				
Методика постановки голосу, гігієна та охорона голосу вокаліста.				
Тема 6. Вокальна орфоєпія. Недоліки голосоведення та вади мовлення.	4		2	2
Тема 7. Значення кантилени в співі. Технічні прийоми звукоутворення.	4		2	2
Тема 8. Методи навчання співу. П'ять груп вокальних методів (за Р.Юссоном). Практичні засади голосотворення та вокальні вправи як педагогічна проблема.	7	2	2	3
Тема 9. Профілактично-оздоровча практика роботи з голосом. Професійні захворювання голосу.	7	2	2	3
Тема 10. Гігієна співака. Профілактика	11	2	4	5

професійних захворювань голосу. Підсумкове практичне заняття.				
Разом за змістовим модулем 2	33	6	12	15
Усього годин	60	16	16	28

5. Теми семінарських занять (навчальним планом не передбачені)

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Дихання у співацькій діяльності. Парадоксальне дихання оперних співаків.	2
2.	Слуховий і внутрішній контроль та типи звучання співацького голосу.	2
3.	Вокальна орфоепія. Недоліки голосоведення та вади мовлення.	2
4.	Значення кантилени в співі. Технічні прийоми звукоутворення.	2
5.	Практичні засади голосотворення та вокальні вправи як педагогічна проблема.	2
6.	Профілактично-оздоровча практика роботи з голосом.	2
7.	Профілактика професійних захворювань голосу. Підсумкове практичне заняття.	4
	Разом	16

7. Теми лабораторних занять (навчальним планом не передбачені)

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Голосотвірна система людини у співацькій діяльності.	2
2.	Вікові етапи розвитку голосу та вокальна робота з дітьми. «Гудки» як педагогічна проблема. Особливості мутаційного періоду формування голосотвірної системи підлітків та вокальна робота з ними.	3
3.	Дихання у співацькій діяльності. Парадоксальне дихання оперних співаків.	2

4.	Акустика голосу. Явище імпедансу та форманти голосу.	2
5.	Музично-вокальний слух і асоціативна природа відчуттів у співі. Слуховий і внутрішній контроль та типи звучання співацького голосу.	4
6.	Вокальна орфоепія. Недоліки голосоведення та вади мовлення.	2
7.	Значення кантилени в співі. Технічні прийоми звукоутворення.	2
8.	Методи навчання співу. П'ять груп вокальних методів (за Р.Юссоном). Практичні засади голосотворення та вокальні вправи як педагогічна проблема.	3
9.	Профілактично-оздоровча практика роботи з голосом. Професійні захворювання голосу	3
10.	Гігієна співака. Профілактика професійних захворювань голосу.	5
	Разом	28

9. Індивідуальні завдання (навчальним планом не передбачені)

10. Методи та технології навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

За джерелом інформації: словесні: лекція (традиційна, проблемна), практичні: вокальні вправи (розспівування), показ викладачем, пояснення, розповідь, бесіда; наочні спостереження, демонстрація на технічному обладнанні.

За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів; з літературою.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

2) Методи стимулювання мотивації до навчально-пізнавальної діяльності: забезпечення успіху в навчанні.

11. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання

Індивідуальне опитування, повідомлення; тестування, підсумкове письмове опитування; оцінювання написання творчих робіт, підготовлених презентацій; уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

В основу оцінювання знань студента покладені такі якісні характеристики:

- широта й глибина знань в обсязі навчальної програми;
- творче опанування теоретичного змісту курсу;
- обґрунтованість і аргументованість відповідей, точність визначень;
- самостійність і конструктивізм мислення.

Відмінно (А) студент одержує, якщо в своїй відповіді він виявив всебічні систематизовані, глибокі знання з курсу «Емісія та гігієна голосу» в обсязі програмного матеріалу, здатність правильно виконувати завдання, передбаченні програмою, володіння інформацією, що міститься в основній і додатковій літературі, а також продемонстрував здатність до самостійного аналізу і творчого розв'язання поставлених завдань. Така оцінка виставляється за всі правильно виконані практичні завдання, тести.

Дуже добре (В) студент одержує, якщо у своїй відповіді він виявив знання програмного матеріалу в повному обсязі, засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою, виконав завдання, в тому числі практичні, на рівні дескриптивного відтворення. Така оцінка виставляється за правильне виконання переважної більшості завдань.

Добре (С) студент отримує, якщо при загальному знанні програмного матеріалу студент протягом вивчення курсу у виконанні завдань припускався суттєвих помилок.

Задовільно (D) оцінюється відповідь студента, в якій він виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і роботи, продемонстрував здатність до виконання завдань,

передбачених програмою, на рівні репродуктивного відтворення. Така оцінка виставляється студенту, який володіє необхідним резервом знань для усунення допущених помилок під керівництвом викладача. При вірній відповіді лише на половину запитань студент отримує **достатньо (E)**

Незадовільно (FX) оцінюється відповідь, у якій студент виявив серйозні прогалини в знанні основного матеріалу, допустив принципові помилки при виконанні завдань, продемонструвавши рівень, нижчий від репродуктивного відтворення.

Незадовільно (F) студент отримує у випадку, якщо не виконав більшість поточних форм контролю і дав менше половини правильних відповідей на підсумкові запитання тестів.

12. Розподіл балів, які отримують студенти IV семестр

Поточний контроль та самостійна робота		КМ	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2		
35	45	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної дисципліни	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

- навчальна програма дисципліни;
- робоча навчальна програма.
- опорний конспекти лекцій;
- методичні вказівки і завдання щодо виконання практичних робіт з дисципліни;
- методичні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни;
- візуальне супроводження викладання та вивчення дисципліни;
- перелік підручників та навчальних посібників з дисципліни;
- рекомендації щодо використання інформаційних технологій навчання при вивченні дисципліни;
- матеріали лекцій, семінарські завдання, тексти розміщені на платформі Google Workspace for Education для дистанційного навчання.

14. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Bednarek J. D., Ćwiczenia wyrazistości mowy, Wrocław 2002.
2. 2. Dąbrowska D., Dziwińska A., Emisja głosu. Wybrane zagadnienia o higienie i artykulacji, Wałbrzych 2005.
3. Emisja głosu nauczyciela. Wybrane zagadnienia, red. M. Przybysz-Piwko, Warszawa 2006.
4. B. Tarasiewicz, Mówię i śpiewam świadomie. Podręcznik do nauki emisji głosu. Kraków 2003.
5. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник для вузів – Київ : Віпол, 2007 . – 173 с.
6. Агейкіна-Старченко Т. В. Професійна компетентність вчителів мистецьких дисциплін : навчально-методичний посібник / Т. В. Агейкіна-Старченко ; заг. ред. В. І. Ковальчука. – Вінниця : «Ніланд – ЛТД», 2010. – 160 с.
7. Бавика Т. В. Практичні рекомендації по формуванню співацького дихання / Т. В. Бавика. – Луганськ, 2014. – 24с.

8. Голос людини і вокальна робота з ним: монографія / Г.Є.Стасько, О.Д.Шуляр, М.Ю. Сливоцький та ін. – Івано-Франківськ: вид-во ПНУ ім. В.Стефаніка, 2010. – С. 7-69.
9. Давидович Л. В. Формування вокального слуху, як спеціальної здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва / Л. В. Давидович // Час мистецької освіти: зб. матеріалів III міжнародної наук. –практ конференції (16-17 квітня 2015 року) ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, Харків 2015. — С. 72-77.
10. Даценко А. С. Сольний спів : метод. реком. для студ. спец. «Музичне мистецтво» спеціалізації «Академічний вокал» / А. С. Даценко ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 61 с.
11. Кушка Я. С. Методика навчання співу : посібник з основ вокальної майстерності / Я. С. Кушка. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 288 с.
12. Кушка Я.С. Охорона та гігієна співацького голосу Посібник з основ збереження співацького голосу. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2021. 144 с.
13. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с.
14. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька / — К. : ІнК. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. — 247 с.
15. Харченко І. І. Діагностика співацького голосу майбутнього вчителя як передумова вокалотерапії І. І. Харченко // Матеріали науково-методичної конференції: «Вплив вокалотерапії на ораторське мистецтво особистості, Харків : ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2015. — С. 18-19.
16. Шабутін С. Зцілення музикою: монографія /С.Шабутін, І.Шабутіна, С.Хміль. – Афіни, Тернопіль: Підручники і посібники, 2006, 192 с.

17. Шкуляр О. Д. Голос людини та вокальна робота з ним : монографія . У 2 ч. Ч. 1 / О. Д. Шкуляр, Г. Є. Стасько, М. Ю. Сливоцький та ін. – Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ ім. В. Стефаника, 2010. – 351 с.
18. Чепига М. Стимуляція здоров'я /М.Чепига. – К., 2006. – 182 с
19. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу : навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Ю. Є. Юцевич. – Київ : ІЗМН, 1998. – 160 с.

Додаткова література

1. K. Gawęda, J. Łazewski, Uczymy się poprawnej wymowy, Warszawa 1995.
2. Głos narzędziem pracy. Poradnik dla nauczycieli, red. M.Śliwińska-Kowalska, Łódź 1999.
3. В. Точыска, Elementarne ćwiczenia dykcji, Gdańsk 2007.
4. Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу: методичні рекомендації для викладачів музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання)/автор-укладач Т.П.Павленко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – С.24-42.
5. Білик Є.Б. Правильне дихання – здоровий організм / Є.Б.Білик // Жіночий медичний poradnik. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2005. С.50-61.
6. Герасимова-Персидская Н. А. Звук и знак в музыкальном искусстве: исторический аспект / Н. А. Герасимова-Персидская // Київське музикознавство : зб. наук. статей. – Київ ; Дюссельдорф, 2011. – Вип. 37. – С. 3–23.
7. Джан Б. Словесно-літературні основи оперної поезики доби романтизму : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Бібо Джан ; Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової. – Одеса, 2011. – 18 с.

8. Козир А. В. Вступ до акмеології мистецької освіти : навч.-метод. посібник / А. В. Козир, В. І. Федоришин. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 263 с.
9. Кудриницький С. М. Жанрово-семантичний простір коломийки в українській музиці : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / С. М. Кудриницький. – Львів, 2013. – 17 с.
10. Микиша М. В. Практичні основи вокального мистецтва / М. В. Микиша. – К.: Муз. Україна, 1985. – Вид. 2.- 80 с.
11. Михайличенко О. В. Музыкальная педагогика как отрасль педагогической науки и теория музыкального учебно-воспитательного процесса / О. В. Михайличенко, О. П. Рудницька // Мистецька освіта в Україні : теорія і практика ; заг. ред. О. М. Михайличенко. – Суми : СумДПУ ім. А. Макаренка, 2010. – 255 с.
12. Нивельт О. А. Проблема анализа художественного смысла музыкальных произведений / О. А. Нивельт // Музичне мистецтво і культура : Науковий вісник ОДМА імені А. В. Нежданової / гол. ред. О. В. Сокол. – Одеса : Друкарський дім, 2010. – Вип. 12. – 436 с.
13. Овчаренко Н. А. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва: теоретичний аспект / Н. А. Овчаренко // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / гол. ред. С. О. Сисоєва. – Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – Вип. 1. – С. 126–136.
14. Овчаренко Н. А. Закони професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко / Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / гол. ред. О. В. Глузман. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 40. – Ч. 3. – С. 49–56.
15. Овчаренко Н. А. Закономірності професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – Київ ;

- Ялта, 2013. – № 3(50). Додаток 1: Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології. – Том I. – С. 296–299.
16. Орлов В. Ф. Педагогічна майстерність викладача мистецьких дисциплін : навчально-методичний посібник / В. Ф. Орлов, О. О. Фурса, О. В. Баніт. – Київ : Едельвейс, 2012. – 272 с.
17. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – Київ : Освіта України, 2010. – 274 с.
18. Стасько Г. Є. Психотехніка співу у сучасній вокальній педагогіці / Г. Є. Стасько.- Івано-Франківськ, вид.-во: ПНУ ім. В. Стефаника, 2011 р. - 175 с.
19. Ткаченко Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів : монографія / Т. В. Ткаченко. — Харків : ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2016. — 307 с

Інші інформаційні ресурси

1. Гігієна голосу як одна з професійних ознак співака – Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura32/31.pdf> .
2. Музичне мистецтво-все для студента – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/files/art/music>
3. Онлайн-уповільнювач програм – Режим доступу: <https://audiotrimmer.com/> .
4. Постановка голосу: техніка мови та фізіологія співу. – Режим доступу: [file:///C:/Users/2014/Downloads/Npd_2014_1_47%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/2014/Downloads/Npd_2014_1_47%20(1).pdf).